

Lila

Van Marilynne Robinson verschenen eveneens bij De Arbeiderspers:

Een huishouden

Gilead

Thuis

Marilynne
Robinson

Lila

Roman

Vertaald door Janine van der Kooij

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

Copyright © 2014 Marilynne Robinson
Copyright Nederlandse vertaling © 2015 Janine van der Kooij/
BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Oorspronkelijke titel: *Lila*
Oorspronkelijke uitgave: Farrar, Straus and Giroux, New York

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam.*

Omslagontwerp: Steven van der Gaauw
Omslagillustratie: Edvard Munch, *Lady in Black* (ca. 1892).
Collectie National Gallery of Denmark, Kopenhagen/© SMK Photo

ISBN 978 90 295 3874 9 / NUR 302

www.arbeiderspers.nl

Voor Iowa

Het kind stond daar maar in het donker op de veranda met de armen om zich heen geslagen tegen de kou. Ze had geen tranen over en viel bijna in slaap. Schreeuwen kon ze niet meer. Ze hoorden haar toch niet, of misschien hoorden ze haar wel en dat zou alles alleen maar erger maken. Iemand had geroepen: Zorg dat dat wicht haar kop houdt of anders doe ik het! En toen had een ander haar aan haar arm onder tafel uit getrokken, de veranda op geduwd en de deur dichtgedaan. De katten verdwenen onder het huis. Ze lieten haar niet meer bij zich in de buurt komen omdat ze ze soms aan hun staart optilde. Haar armen zaten vol krassen en die krassen deden pijn. Ze was onder het huis gekropen om de katten te zoeken, maar zelfs als ze er eentje wist te pakken worstelde het diertje steeds harder naarmate ze hem steviger tegen zich aan drukte. Hij beet haar en ze liet hem los. Waarom blijf je op de hordeur bonken? Als je zo doet wil niemand je in de buurt hebben. Toen ging de deur weer dicht en na een poosje werd het avond. De mensen binnen ruzieden tot ze stilvielen, en daarna was het lang nacht. Ze was bang onder het huis, en bang op de veranda, maar als ze in de buurt van de deur bleef ging hij misschien wel open. Een maan staaarde haar recht aan en in de bossen waren allerlei geluiden te horen. Toch sliep ze bijna toen Doll het paadje op kwam lopen en haar daar als een hoopje ellende aantrof. Doll nam haar in haar armen en wikkelde haar in haar omslagdoek. Toen zei ze: 'We kunnen nergens heen, dus waar zullen we eens heen gaan?'

Het kind had aan niemand ter wereld een grotere hekel dan aan Doll. Die begon altijd of haar gezicht met een natte lap te schrob-

ben of ze stortte zich met een kapotte kam op haar haren om te proberen de klitten eruit te krijgen. Doll sliep de meeste nachten in het huis en misschien betaalde ze daarvoor door de boel een beetje aan te vegen. Ze was de enige die dat deed en ze liep de hele tijd te schelden als ze ermee bezig was. 'Alsof het verdorie ook maar enige zin heeft', en dan zei er altijd wel iemand: 'Laat het dan verdorie ook.' Er sliepen mensen zo op de kale vloer, in een kluwen van dekens en jutezakken. Maar dat kon elke dag weer anders zijn.

Als het kind onder tafel bleef zitten vergaten ze haar meestal wel. De tafel was in een hoek geschoven en niemand nam de moeite zich voorover te buigen en haar eronder vandaan te trekken, als ze zich koest hield. Wanneer Doll 's avonds binnenkwam knielde ze om die omslagdoek over haar heen te draperen, al ging ze ook weer zo vroeg in de ochtend weg dat het kind de doek van zich af voelde glijden en het kouder had omdat de warmte ervan verdwenen was. Dan bewoog ze even en mopperde. Maar als ze wakker werd wachtte er altijd scheepsbeschuit, een appel of iets dergelijks en een kroes water op haar. Zo lag er op een dag een soort speeltje. Het was niet meer dan een paardenkastanje met wat stof eromheen dat met een touwtje vastgebonden was. Aan weerszijden en aan de onderkant zaten twee knopen, als handen en voeten. Het kind fluisterde ertegen en sliep met het ding onder haar truitje.

Lila sprak nooit met iemand over die tijd. Ze wist dat het een erg droevige indruk zou maken en zo was het niet, niet echt. Doll had haar in haar armen genomen en de omslagdoek om haar heen geslagen. 'Stil nu maar,' zei ze. 'Straks maak je iedereen nog wakker.' Ze zette het kind op haar heup en droeg haar het donkere huis in, waarbij ze zo voorzichtig, zo zachtjes mogelijk deed. Ze vond de bundel die ze in haar hoek bewaarde en toen gingen ze weer naar buiten, de kille duisternis in, de treden af naar beneden. Het huis stonk naar slaap en de nacht was winderig, vol bomengeluiden. De maan was verdwenen en er viel een zacht regentje, niet meer dan een tinteling op de huid. Het kind was vier of vijf en had lange benen. De omslagdoek bleef niet over haar hele lijf zitten, dus wreef Doll met haar grote, ruwe hand over haar benen en veeg-

de het vocht van haar wangen en haar haren. Ze fluisterde: 'Geen idee wat ik eigenlijk aan het doen ben. Nooit over nagedacht. Nou ja, misschien ook wel. Ik weet het niet. Hm, waarschijnlijk wel. Dit is er in elk geval niet de nacht voor.' Ze trok haar schort op om de benen van het kind te bedekken en droeg haar tot voorbij de open plek. De deur had open kunnen gaan en een vrouw had hun na kunnen roepen: 'Waar ga je met dat kind heen?' om na een minuut de deur weer te sluiten alsof ze gedaan had wat fatsoenshalve van haar verwacht kon worden. 'Nou,' fluisterde Doll, 'we moeten maar even kijken.'

De weg was niet veel meer dan een pad, maar Doll was er zo vaak in het donker overheen gelopen dat ze over de wortels en om de kuilen heen stapte zonder één keer stil te houden of te struikelen. Ze kon snel lopen als er nergens licht te bekennen was. En ze was zo sterk dat zelfs een ongemakkelijke last als een langbenig kind half in slaap in haar armen kon rusten. Lila wist dat het niet geweest kon zijn zoals ze zich herinnerde, alsof ze door de wind meegevoerd werd. Er waren armen om haar heen om haar te laten weten dat ze veilig was en er klonk gefluister in haar oor om haar te laten weten dat ze zich niet eenzaam moest voelen. Het gefluister zei: 'Ik moet een plek vinden waar ik je neer kan zetten. Ik moet een droge plek vinden.' En toen gingen ze op de grond zitten, op de dennennaalden, Doll met haar rug tegen een boom. Het kind krulde zich op in haar schoot, tegen haar borst en hoorde het kloppen van haar hart, voelde het. Het regende hard. Soms spatten er grote druppels op hen neer. Doll zei: 'Ik had moeten weten dat het ging regenen. Nou heb je koorts gekregen.' Maar het kind lag alleen maar tegen haar aan en hoopte dat ze kon blijven waar ze was, hoopte dat het nooit op zou houden met regenen. Doll was misschien wel de eenzaamste vrouw ter wereld en zij het eenzaamste kind, en daar waren ze dan met zijn tweeën en hielden elkaar warm in de regen.

Toen het droog was kwam Doll moeizaam overeind met het kind in haar armen en plooidde de omslagdoek zo goed als ze kon om haar heen. Ze zei: 'Ik weet een plek.' Het hoofdje van het kind

viel steeds naar achter en Doll hees haar elke keer weer rechtop, terwijl ze ervoor probeerde te zorgen dat de omslagdoek op zijn plek bleef zitten. ‘We zijn er bijna.’

Het was net zo’n klein huis, met een veranda en een kale, verweerde deur. Een oude zwarte hond kwam overeind, eerst op zijn voor- en toen op zijn achterpoten. Hij blafte, waarop een ouwe vrouw de deur opendeed. Ze zei: ‘Er is hier geen werk voor je, Doll. We hebben niks extra.’

Doll ging op de veranda zitten. ‘Ik wou alleen even rusten.’

‘Wat heb je daar bij je? Waar heb je dat kind vandaan?’

‘Gaat je niks aan.’

‘Ik zou haar maar liever terugbrengen als ik jou was.’

‘Misschien, al denk ik niet dat ik dat doe.’

‘Geef haar dan in elk geval wat te eten.’

Doll zweeg.

De ouwe vrouw ging het huis in en kwam terug met een stuk maïsbrood. Ze zei: ‘Ik stond op het punt te gaan melken. Ga maar naar binnen, zodat ze in elk geval uit de kou is.’

Doll stond met haar bij de kachel, die nog een beetje warm was van de erin opgetaste gloeiende sintels. Ze fluisterde: ‘Stil nou maar. Ik heb hier iets voor je. Dat moet je opeten.’ Maar het kind kon niet overeind komen, kon niet voorkomen dat haar hoofd steeds achterover kiepte. En dus knielde Doll met haar op de vloer zodat ze haar handen vrij had en ze plukte kleine bolletjes van het maïsbrood. Die stopte ze in de mond van het kind, het ene na het andere. ‘Je moet slikken.’

De ouwe vrouw kwam terug met een emmer melk. ‘Nog warm van de koe,’ zei ze. ‘Iets beters is er niet voor een kind.’ Die sterke, grasachtige geur van rauwe melk in een tinnen kroes. Doll liet haar er kleine slokjes van nemen waarbij ze haar hoofd in de kromming van haar arm hield.

‘Ze heeft in elk geval iets in haar maag, als ze erin slaagt het binnen te houden. Nu zal ik wat hout op het vuur leggen en dan kunnen we haar een beetje wassen.’

Toen het wat warmer was in de kamer en het water in de ke-

tel ook op temperatuur was gekomen, hield de ouwe vrouw haar vast terwijl ze daar in een wit bad op de vloer bij de kachel stond. Doll waste haar met een lap en wat zeep van top tot teen, boende wat steviger waar de katten haar gekrabd hadden, bij de vlooiën en muggenbeten waar ze zichzelf gekrabd had en daar waar ze altijd op haar hand beet. Het water in het bad werd zo vuil dat ze het naar buiten smeten en opnieuw begonnen. Haar hele lichaam rilde van de kou en de steken. 'Neten,' zei de ouwe vrouw. 'We moeten haar haren afknippen.' Ze pakte een scheermes en begon het klittende haar zo dicht bij de schedel van het kind af te scheuren als ze maar durfde – 'Ik heb hier een mes. Laat haar maar liever niet bewegen.' Toen zeepten ze haar hoofd in en schrobden er hard overheen. Het water en sop dropen in haar ogen en ze worstelde en schreeuwde zo hard als ze kon. Ze liet hun weten dat ze allebei naar de hel konden lopen. De ouwe vrouw zei: 'Daar moet je het een keer met haar over hebben.'

Doll veegde met de zoom van haar schort de zeep en de tranen van het gezicht van het kind. 'Ik heb nooit de moed gehad om haar op haar donder te geven. Dit zijn zo'n beetje de enige woorden die ik haar ooit heb horen zeggen.' Ze maakten een paar jurkjes voor haar van meelzakken waar ze gaten in knipten voor haar hoofd en armen. Ze waren eerst nog stijf en roken alsof ze in een kist of kast hadden gelegen. De jurkjes waren bezaaid met bloemetjes, net als Dolls schort.

Het leek één lange nacht, maar het moeten in werkelijkheid een week, twee weken geweest zijn, waarin ze op Dolls schoot heen en weer gewiegd werd terwijl de ouwe vrouw zich om hen heen liep op te winden.

'Je hebt zeker nog niet genoeg sores. Een kind ontvoeren dat toch doodgaat.'

'Ik laat haar niet doodgaan.'

'O, en wanneer heb jij het voor laatst ergens over voor het zeggen gehad?'

'Als ik haar gelaten had waar ze was, was ze zeker doodgegaan.'

'Nou, dat zien haar ouders misschien heel anders. Weten ze dat

je haar meegenomen hebt? Wat ga je zeggen als ze haar komen zoeken? Dat ze ergens in de bossen begraven ligt? Bij het aardappelveldje? Heb ik nog niet genoeg problemen?’

Doll zei: ‘Er komt niemand zoeken.’

‘Daar heb je vast gelijk in. Ik heb nog nooit zo’n spichtig wicht gezien.’ Maar ondertussen stond ze wel in een pan met grutten en melasse te roeren. Doll gaf het kind er een lepel of twee van, wiegde haar nog wat en gaf haar nog een lepel. Ze wiegde en voerde haar de hele nacht lang en doezelde weg met haar wang tegen het hete voorhoofd van het kind.

De ouwe vrouw stond nu en dan op om wat hout in de kachel te doen. ‘Houdt ze het binnen?’

‘Het meeste.’

‘Heeft ze wat water gedronken?’

‘Beetje.’

Toen de ouwe vrouw weer wegging fluisterde Doll tegen haar: ‘Je gaat niet dood, hoor je. Dat ik me voor niks zo druk gemaakt heb. Je gaat niet dood.’ En toen, zodat het kind het maar net kon horen: ‘Je gaat dood als het moet. Dat weet ik. Maar ik heb je uit de regen gehaald, hè? En we hebben het lekker warm hier, hè?’

Na een tijdje begon de ouwe vrouw weer: ‘Leg haar maar in mijn bed. Ik denk dat ik vannacht ook geen oog dichtdoe.’

‘Ik moet zorgen dat ze goed kan ademen.’

‘Laat mij dan met haar zitten.’

‘Ze klampt zich aan mij vast.’

‘Toe dan maar.’ De ouwe vrouw pakte de deken van haar bed en spreidde die over hen uit.

Het kind kon Dolls hart horen kloppen en ze voelde het rijzen en dalen van haar ademhaling. Het was te warm en ze merkte dat ze de deken, en die armen, weg wilde duwen terwijl ze zich tegelijkertijd met de hare om Dolls hals vastklampte.

Wekenlang bleven ze bij die ouwe vrouw, misschien wel een maand. Het was nu heet en vochtig ’s ochtends als Doll haar meenam naar buiten. Ze hield haar bij de hand omdat haar benen nog niet sterk genoeg waren. Ze liep met haar de voortuin rond, die

koel aanvoelde onder haar blote voeten, en even zacht was als klei. De hond lag met zijn snuit op zijn poten in de zon en besteedde geen aandacht aan hen. Ze raakte de warme borstelige vacht op zijn rug aan en daarna rook haar hand helemaal vies. Kippen paradeerden scharrelend en pikkend rond over het erf. Doll had meegeholpen de tuin aan te leggen. Hoe had ze dat gedaan, als het kind het idee had dat ze al die tijd door iemand vastgehouden was? Maar de peentjes waren opgekomen. Doll trok er eentje uit, niet groter dan een strootje. 'Hij is zo zacht als een veertje,' zei ze en ze raakte met het groene twijgje de wang van het kind aan. Met haar vingers veegde ze de modder van het peentje. 'Hier. Je kunt het eten.'

Het kind had pijn in haar keel omdat ze wilde zeggen: 'Ik denk dat ik mijn lappenpop daar in huis heb laten liggen. Dat denk ik.' Ze wist precies waar, onder de tafel in de hoek helemaal aan de andere kant van de kamer. Hij leunde tegen de tafelpoot alsof hij zat. Ze zou zo naar binnen kunnen rennen, hem pakken en weer wegrennen. Niemand hoefde haar te zien. Maar als ze terugkwam zou Doll misschien niet meer hier zijn en ze had trouwens ook geen idee waar dat huis lag. Ze dacht aan de bossen. Het was maar een oude lappenpop die helemaal vies was van haar hand omdat ze hem bijna altijd bij zich had gehad. Maar ze hadden haar op de veranda gezet voor ze hem had kunnen pakken en de katten lieten niet toe dat ze ze aanraakte en toen kwam Doll. Ze had geen idee gehad dat ze weg zouden gaan, dat had ze helemaal niet begrepen. En dus had ze hem laten liggen waar hij lag. Maar dat was nooit haar bedoeling geweest.

Doll nam de hand van het kind weg van haar mond. 'Je moet jezelf niet zo bijten. Dat heb ik je al honderd keer verteld.' Ze hadden een keer mosterd op haar hand gedaan, en azijn, maar dat had ze eraf gelikt omdat het zo prikte. Ze bonden een lap om haar hand en als ze daarop sabbelde, kwam het bloed opzetten en kleurde de lap roze. 'Je kunt me helpen met wieden. Dan heb je wat te doen met die hand.' En toen waren ze gewoon stil daar in de zon. Ze knielden naast elkaar met de geur van aarde in hun

neus en trokken alle sprietjes uit de grond die geen peentjes waren maar kleine ronde blaadjes met witte worteltjes.

De ouwe vrouw kwam naar buiten om naar hen te kijken. 'Ze heeft helemaal geen kleur. Pas op dat ze niet verbrandt. Dan begint ze weer te krabben.' Ze stak haar hand uit naar het kind. 'Ik heb zitten denken aan Lila. Ik had een zus die Lila heette. Geef haar een mooie naam en ze wordt misschien wel een mooie meid.'

'Misschien,' zei Doll. 'Het doet er niet toe.'

Maar de zoon van de ouwe vrouw kwam thuis met een echtgenote. Toen was er daar niet genoeg werk meer voor Doll en dus konden ze niet langer blijven. De ouwe vrouw pakte zoveel spullen in als Doll maar kon dragen met het kind erbij, dat nog niet sterk genoeg was om erg ver te lopen. Haar zoon wees hen hoe ze bij de doorgaande weg moesten komen en dat was dan dat. Een paar dagen later troffen ze Doane en Marcelle. Misschien dat Doll naar hen op zoek was gegaan. Ze zeiden dat Doane een goede naam had. Hij was eerlijk en als je hem inhuurde kon je ervan op aan dat hij waar voor zijn geld zou leveren. Natuurlijk was er niet alleen Doane. Je had ook Arthur met zijn twee jongens, en Em en haar dochter Mellie, en Marcelle. Zij was Doanes vrouw. Ze waren een echtpaar.

Een hele tijdlang wist Lila niet dat woorden letters hadden of dat er nog andere namen waren voor de seizoenen dan planten en hooien. Loop zuidwaarts voor het weer uit, loop noordwaarts om op tijd te zijn voor de oogst. Ze woonden in de Verenigde Staten van Amerika. Met dat laatste kwam ze thuis van school. Doll zei: 'Tja, ze moesten het beestje een naam geven, denk ik.'

Op een keer vroeg Lila aan de dominee hoe je Doane spelde. Wat had hij gedacht dat ze bedoelde? Dan? Deen? Of misschien zelfs dwing? Ze sprak niet altijd even duidelijk, wist ze. Hij was er nooit zeker van wat ze nu wel of niet wist en als hij verkeerd gokte leed hij daaronder om haar.

Hij zweeg even en lachte toen. ‘Zou je dat in een zin kunnen gebruiken?’

‘Er was eens een man die zich Doane noemde. Ik kende hem lang geleden.’

‘Ja. Ik begrijp het,’ zei hij. ‘Ik heb ooit een Sloane gekend. S-L-O-A-N-E.’ Ook al was hij oud, de dominee bloosde nog altijd wel eens. ‘Dus het kan hetzelfde zijn. Met een D.’

‘Toen ik klein was. Ik zat pas geleden over vroeger na te denken.’ Ze zou hem nooit zoveel verteld hebben als ze niet had gezien dat de man roder werd toen ze zei dat ze in het verleden een man gekend had.

Hij knikte. ‘Ik begrijp het.’ De dominee vroeg haar niet één keer naar vroeger. Hij leek zichzelf niet toe te staan benieuwd te zijn naar waar ze geweest was, hoe ze al die jaren doorgebracht had vóór ze druipend van de regen de kerk in gelopen was. Doane zei altijd dat kerken alleen maar uit waren op je geld, zodat ze er allemaal uit de buurt bleven, ze liepen er zo aan voorbij alsof ze slimmer waren dan andere mensen. Alsof ze geld hadden dat de kerken konden willen hebben. Maar het regende hard die dag en het was een zondag, zodat er geen andere deuropening voor haar was om door naar binnen te gaan. De kaarsen verrasten haar. Misschien dat het allemaal zo mooi leek omdat ze een paar maaltijden overgeslagen had. Dan worden de dingen soms helderder. Ze worden helderder en staan tegelijk verder van je af. Alsof je, wanneer je je hand uitstak, glas zou voelen. Ze keek naar hem en vergat dat ze in één ruimte met hem samen was en dat hij zou zien dat ze naar hem keek. Hij doopte twee baby’s die ochtend. Het was een grote, zilverachtige, ouwe man en hij nam elk van de twee kleine baby’s zo voorzichtig in zijn armen als hij kon. Eéntje droeg een witte jurk die helemaal over zijn arm heen viel en toen het een beetje hilde vanwege het water dat hij op zijn voorhoofdje deed, zei hij: ‘Ik wed dat je de eerste keer dat je geboren werd ook hilde. Dat betekent dat je leeft.’ En de gedachte kwam bij haar op dat ze een tweede keer geboren was, op de nacht dat Doll haar op de veranda opgepakt had, de doek om haar